

ANTALYA'DA SEBZE-MEYVE TİCARETİ VE ANTALYA TOPTANCI HÂLİ'NE COĞRAFİ BİR YAKLAŞIM

Arş.Gör. Halil HADİMLİ*
Doç.Dr. İhsan BULUT*

ÖZET

Türkiye, her mevsim sebze-meyve yetiştirebilen, Dünya'daki ender ülkelerden biridir. Bu özellik ülkemizi diğer pek çok ülkeden daha avantajlı bir konuma taşımaktadır. Ancak bu avantaj yeterince kullanılamamıştır. Bunun en önemli nedenlerini; çiftçimizin bilinçli ve planlanabilen üretim yapmaması ile sosyal ve ekonomik yetersizliklerden dolayı rekabet gücünün düşmesi oluşturmaktadır.

Antalya, Türkiye yaş sebze-meyve ticaretinin %60'ını karşılayan önemli bir merkezdir. Özellikle 1990'lı yılların başından itibaren artmaya başlayan seracılık faaliyetleri, Antalya'yı Türkiye'nin en önemli yaş sebze-meyve yetiştirip pazarlayan ili durumuna getirmiştir. Bununla birlikte yetiştirilen yaş sebze-meyvenin pazarlandığı Antalya Toptancı Hâli, Avrupa'nın en önemli üretici halleri arasına girmiştir. Hâlde 2003 yılı itibariyle yaş sebze-meyve ticareti yapan 319 tüccar ve 144 komisyoncu bulunmaktadır. Bu tüccar ve komisyoncularda depolama, paketleme, yükleme işlerinde çalışan önemli bir nüfus kitlesi istihdam edilir. Antalya Toptancı Hâli, tüccar ve komisyoncular dışındaki çeşitli meslek gruplarını da kendine çekerek günümüzde büyük bir ticaret kompleksi haline gelmiştir. Hâlin etki sahası içerisinde Türkiye'nin bütün coğrafi bölgeleri ile birlikte Avrupa kıtasının tamamı, Yakındoğu, Amerika ve Uzakdoğu ülkeleri girmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sebze-meyve, Seracılık, Toptancı hali, Komisyoncu

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

ABSTRACT

Turkey which is able to grow fruit-vegetables in every seaseon is one of the unique contruies. This characteristic gives our country an advantageous situation over many countries around the world. However, this advantageous hasn't been able to gained enough. The most important reasons of this are not only that our farmers who don't produce consciously but also the decrease of the competitive power on account of the social and economic insufficiencies.

Antalya is an important centre of providing 60% of the trade of fresh fruit-vegetable. That the works of greenhouse vegetable grower have been increasing especially since the beginning of 1990's has made Antalya a city to breed and to market the fresh fruit-vegetable. In addition to this, The Wholesalers' Fruit-Vegetable Market of Antalya, in which the grown fresh fruit-vegetables are marketed, has participated in the most essential producing one in European markets. There have been 319 merchants who commercialize the fresh fruit-vegetables and 114 stockbrokers since 2003 in the market. A naticable quantity of employees is employed during storing, loading, packing at the merchants' and brokers'. Nowadays the wholesalers' Fruit-Vegetable Market of Antalya has become a large commercial complex because of including various jobs except for the merchants and stockbrokers as well. The affect of that work consists of not only all of the geographical regions in Turkey but also the whole European continent, Middle East, America and the countries in Far East.

Keywords: *Fruit-vegetables, greenhouse, The Wholesalers Market, stockbrokers*

ANTALYA'DA SEBZE-MEYVE TİCARETİ VE ANTALYA TOPTANCI HÂLİ'NE COĞRAFİ BİR YAKLAŞIM

The Trade of Fruit-Vegetable in Antalya and a Geographical Approach to Wholesalers' Fruit-Vegetable Market of Antalya

GİRİŞ

Fransızca, *üstü kapalı pazar yeri* manasındaki, *hâlle* sözcüğünden değişikliğe uğrayarak dilimize girmiş olan *hâl* kelimesi, yurdumuzda da *toptancı hâli* olarak aynı anlamda kullanılmaktadır. Türkiye'de, yaş sebze ve meyve ticareti yasal düzenlemeler yapılarak belediyelerin kontrolündeki toptancı hâllerine bırakılmıştır. Özellikle sebze ve meyveciliğin yoğun bir şekilde yapıldığı il ve ilçelerle nüfusun kalabalık olduğu il merkezlerindeki toptancı hâlleri, önemli derecede ticari faaliyete sahne olmaktadır. Bununla birlikte belediyelere sağladığı rüsum geliri, barındırdığı işgücü, ihracata yönelik çalışan toptancı hâllerinin ülkeye sağlamış olduğu döviz girdisi bu ticaret alanlarının bölge ve ülke ekonomilerinde vazgeçilmez birer ticaret merkezi olduklarını gösterir.

Toptancı hâlleri, buldukları yerleşmelerin ekonomik özelliklerine göre üretici veya tüketici hâlleri olarak sınıflandırılabilir. Yurdumuzdaki en önemli üretici ve tüketici hâlleri sırasıyla Antalya ve İstanbul toptancı hâlleridir. Antalya Toptancı Hâli hem yurt içine hem de yurt dışına yönelik gerçekleştirdiği sebze-meyve ticaretiyle ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle, bölgesel pazarlarda yaş sebze ve meyvenin temininde güçlük çekildiği sonbahar, kış ve ilkbahar aylarında Türkiye'nin ihtiyacını büyük oranda karşılar. Ayrıca Antalya Hâlinin, yakın il ve ilçelerdeki turfandacılık ve seracılık faaliyetlerinin pazar alanını oluşturmada da yöresel önemini arttıran nitelikleri arasındadır.

Türkiye'de Toptancı Hâllerinin Kuruluşu-Görevleri ve Bu Husustaki Yasal Düzenlemeler

Toptancı hâlleri, her türlü yaş sebze ve meyvenin toptan alım ve satımının yapıldığı alanlardır. Toptancı hâllerinin kuruluşu, amacı ve görevleri çeşitli yasalarla belirlenmiştir. Türkiye'de yaş sebze ve meyvenin

üreticiden tüketiciye ulaşımının sağlanması da aynı yasalar içerisinde yer bulmuştur. Konu ile ilgili en üst düzenleme Anayasanın 45. maddesinde yer alır. Bu maddenin son fıkrasında “Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır. Konu ile ilgili en eski düzenleme ise 1930 yıl 1580 sayılı Belediyeler Yasasında da yapılmıştır. Sözü edilen yasanın 15. maddesinin 58. bendi toptancı hâllerini kurma ve işletme görevini belediyelere vermektedir. Bu maddeye istinaden toptancı hâllerinin görev ve yetkilerini belirleyen özel bir düzenleme de, 1960 tarih ve 80 sayılı yasa ile getirilmiştir. “1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesinin 58. Bendine Tevfikane Belediyelerce Kurulan Toptancı Hâllerinin Sureti İdaresi Hakkında Kanun” başlığını taşıyan bu yasa 1984 yılına kadar hiçbir değişikliğe uğramadan yürürlükte kalmıştır. Bu yılda ise 3033 sayılı yasa ile mevcut 80 sayılı yasada yeni birtakım düzenlemeler yapılmıştır¹.

Ülkemizin Akdeniz Bölgesi kıyı illerinde, yılın her mevsimi yaş sebze ve meyve yetişebilmektedir. Bu nedenle mevcut potansiyellerimizin iyi anlaşılacak, üretimi ve dışsatımı konusunda daha fazla çalışmanın yapılmaya başlanması, yaş sebze ve meyve ticaretini modern bir yasaya kavuşturma gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda mevcut yasalar globalleşen dünyada, değişen ticaret şartlarına göre yeniden düzenlenmiştir. İlk olarak, 1995 tarihinde, 552 sayılı “Yaş Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Hâlleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” çıkarılmıştır. Bu kararname ile üç temel amaç hedeflenmiştir;

- 1-Yaş sebze ve meyve öncelikle hâllerde toplanacaktır,
- 2-Serbest rekabet koşulları altında fiyat oluşumu sağlanacaktır,
- 3-Denetim geniş ölçüde belediyeler eliyle yürütülecektir.

Kanun Hükmünde Kararnamenin yasadaki farklı olarak getirdiği temel düzenlemeler şöyle özetlenebilir²;

¹ www.tmmobzmo.org.tr/yasa.html-14k

² www.tmmobzmo.org.tr/yasa.html-14k

1-Toptancı hâlleri belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın izni ile kurulur.

2-Bakanlık bu izni verirken, fiyatların serbest rekabet koşullarına göre oluşması, üretici ve tüketicinin korunması gibi hususları değerlendirir.

3-Üretici birlikleri hariç tüm kişi ve kuruluşlar mallarını toptancı hâlinde geçirmek zorundadır. Ancak üreticiler, belediyelerce belirlenen miktarları aşmamak kaydıyla ürettikleri malları üretici pazarlarında toptancı hâline giriş zorunluluğu aranmaksızın doğrudan tüketicilere satılabilir.

Bu konudaki son düzenleme 1998 yılında kabul edilen *“Yaş Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Hâlleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair”* 4367 sayılı yasayla yapılmıştır. Söz konusu yasada yaş sebze ve meyvelerin hâl dışında pazarlanmasından doğan vergi kaybının önüne geçmek ve kayıt dışı ekonomiyi azaltmak temel hedef olarak seçilmiştir. Hâl dışı satışa konu olduğu için kayıt dışında olan satışlardan ileri gelen önemli bir vergi kaybı söz konusudur.

Türkiye’de yaş sebze ve meyve ticareti son yıllarda yakından takip edilmektedir. Bunda asıl amaç, globâl ölçekte önemi giderek artan yaş sebze ve meyve ticaretinde, Türkiye’yi uluslararası bir konuma taşımaktır. Yapılan bütün yasal düzenlemeler yerleşmelerdeki yaş sebze ve meyve ticaretini bir elde toplamakta ve bu ticaretin yapılacağı yerler olarak da belediyelere bağlı kurulacak olan toptancı hâllerini göstermektedir. O hâlde, her yıl belli oranda ihracatımızı oluşturan yaş sebze ve meyve ticaretinin icra edildiği toptancı hâlleri, üzerinde durulması gereken eksiklerinin tespit edilip düzeltilmesi gerekli olan önemli ticaret alanlarımız arasındadır.

Antalya Toptancı Hâlinin Kuruluşu, Gelişimi, Günümüzdeki Durumu

Antalya Toptancı Hâli, 1962 yılında kurulmuştur. Hâl ilk olarak, şehrin o yıllardaki nüvesine yakın bir konumda, tarihi Üç kapıların yaklaşık 200 m doğusundaki 1500 m²lik alanda faaliyete açılmıştır. Bu alan günümüzde Doğu Garajı mevkiinde yer alır ve otopark olarak kullanılır. Hâlin çalışma kapasitesinin giderek artması sonucu bu saha yetersiz gelmeye

başlamış ve yeni yer ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Antalya Toptancı Hâli daha sonra bulunduğu yerinden yaklaşık 3 km kadar kuzeye bugünkü Etiler Mahallesi'nin sınırları içerisinde kalan 75 000 m²lik yerine taşınmıştır. Bu sahanın Antalya şehrinin genişleyen konut alanı içerisinde kalması, buna paralel olarak trafik probleminin yaşanmaya başlanması ve en önemlisi ihracata cevap verememesi toptancı hâlinin tekrar yer değiştirmesini zorunlu kılmıştır. Antalya Toptancı Hâli 1996 yılında şehrin konut alanları uzağına, 480 000 m²lik Güneş Mahallesi'ndeki bugünkü yerine taşınmıştır.

Antalya Toptancı Hâli, ilk kurulduğu yıllarda günümüzdeki bir mahalle pazarı kapasitesinde olmasına rağmen, bugün büyük bir kompleks haline gelmiştir. Hâl, kurulduğu günlerde çok az sayıda kişiye iş imkanı sağlarken, bugün için hâl müdürlüğüne bağlı 60 personel istihdam etmektedir. Bunların 15'i idari memur 45'i de işçidir. Hâl Müdürlüğüne bağlı işçiler hâl kompleksi içerisinde hâle giriş çıkış yapan sebze-meyve miktarları, fiyat kontrolü ve satış faturalarından %2 oranında tahsis edilen hâl rüsumlarının kontrol edilmesi gibi işleri yürütürler.

Bir yerleşmede toptan olarak ticareti yapılan sebze-meyvenin, kayıt dışı ekonomiyi önlemek için mutlaka toptancı hâlinden geçmesi gerekir. Bu nedenle hâl müdürlüğüne bağlı işçilerin bir kısmı, hâl kompleksi dışında *hâl zabıtası* görevini yerine getirirler. Hâl zabıta ekipleri, şehir giriş-çıkışlarında sebze-meyve yüklü karayolu taşıtlarında fatura kontrolü yapar. Çünkü yaş sebze-meyve nakliyesi yapan karayolu araçları, taşıdıkları yaş sebze-meyvenin toptancı hâlinde alınıp-satıldığını belgelemeleri gerekmektedir. Bu karayolu denetimlerinde yakalanan kaçak mallara el konarak gerekli ceza uygulanmakta, itiraz durumunda ise kaçak sebze-meyveyi taşıyan araçlar belli bir süre için (bir hafta) hâl müdürlüğü parkında bekletilebilmektedir.

Hâlde çalışanların sayısı elbette bu kişilerle sınırlı değildir. Hâl kompleksinde günlük değişikliklerle ortalama 120 hamal çalışırken, sebze meyve komisyoncuları ve tüccarlarda da önemli sayıda istihdam yaratılmaktadır. Hâldeki bu grup çalışanların sayısı yaz ve kış aylarında farklıdır. Yaz aylarında Antalya'da kalan tüccarlarla komisyoncularda ortalama 20-25 bin kişi, kış mevsiminde de yaklaşık 4-5 bin kişi

çalışmaktadır. Antalya Toptancı Hâlinde çalışanların sayısı günlük ihtiyaçlara göre değişiklik gösterirse de belirtilen ortalamaların altına pek düşmez. Bu çalışanlar arasında özellikle ambalajlama işlerinde kadınların da yer aldığı görülmektedir.

Antalya Toptancı Hâli, bu kadar büyük bir nüfus kitlesini barındırdığı için, çalışanlara yönelik olarak hizmet sektörünün çeşitli üyelerini de kendine çekerek bir ticaret kompleksi halini almıştır. Hâl, yurdumuzdaki pek çok ilçe merkezinden daha yoğun ve çeşitlilikte ticari aktiviteye sahne olur. Hâlde bugün için 620 adet ticari işyeri bulunmaktadır. Bu işyerlerinde faaliyet gösteren tüccarların bir kısmı, Temmuz ve Ağustos aylarında Antalya Toptancı Hâlindeki çalışmalarına ara verirler. Yaz aylarında Antalya'dan ayrılan tüccarlar dışında kalan esnaf grupları ise yılın tamamında hâldeki faaliyetlerini sürdürürler.

Tablo 1: Antalya Toptancı Hâlindeki Ticari İşyerleri ve Sayıları

İşyeri Türü	Sayısı
Tüccar Bürosu ve Ofisi	319
Komisyoncu	144
Zirai İlaç Bayi	98
Ambalajcı	10
Nakliyat Ambarı	9
Lokanta	7
Market	6
Berber, Kuaför	6
Kıraathane	6
Kantar	5
Banka Şubesi	5
Eczane	1
Pastane	1
Diğerleri	3
Toplam	620

Kaynak: Antalya Toptancı Hal Müdürlüğü verileri

Fotoğraf 1: Antalya Toptancı Hâlindeki İşyerlerinden Bazıları

Fotoğraf 2: Antalya Toptancı Hâlindeki Tüccar Ardiyeleri

Hâl günümüzde kaplamış olduğu alan itibariyle de Türkiye'nin en geniş toptancı hâlidir. Esasen yapımında da ticari kapasitesi göz önüne alınarak mimari özellikleri buna göre şekillendirilmiştir. Hâlin fiziki yapısı ihtiyaçları karşılayabilmektedir. Antalya Toptancı Hâl Kompleksinde 144'ü 192 m², 108'i 160 m², 75'i 110 m², 72'si 240 m², 64'ü 150 m² olmak üzere toplam 463 adet kapalı alan bulunmaktadır. Bunlardan 192 m² sabit büyüklüğü olanlar komisyonculara ayrılmışken, geri kalan 319 adeti de tüccarlar tarafından kullanılmaktadır.

Antalya Toptancı Hâlinde Yaş Sebze-Meyve Ticareti

Türkiye'de bahçe bitkileri tarımı yapılan alan, toplam işlenen arazinin % 12.3'ünü meydana getirir. Yaş sebze ve meyve üretimi yıllara göre değişmekle birlikte 36 milyon ton civarında olup, Dünyada üretilen incirin yaklaşık % 27'si, kayısının % 17'si, Kavunun % 12'si, karpuzun % 11'i, yeşil fasulyenin % 14'ü, patlıcan ve domatesin % 9'u, turunçgillerin % 13'ü ülkemizde üretilmektedir. Dünya sebze üretiminde Türkiye'nin payı ise %3 dolayındadır. Türkiye'de üretilen yaş sebze ve meyvenin % 95'i ülke içinde kalmakta bu miktarın %25-30'u ise tüketim merkezlerine ulaşmadan çürümektedir³.

Türkiye'de yaş sebze-meyvenin ticaretini yönetmek ve şekillendirmede yerel yönetimler etkindir. Bu ticari faaliyet yerleşmeler içerisinde yerel yönetimler tarafından oluşturulan kendine has alanlarda (toptancı hâli) yapılır. Hemen hemen her yerleşmenin planında yer ayrılan sanayi siteleri, toptancı hâlleri, hayvan pazarları, otogar vb yapılar kentlerin mimari dokularının birer parçasıdır. Bu tür alanlar gerek yerleşmelerin planlarında gerekse de ticarete konu oluşturan aynı türden ürünlere kolayca ulaşılabilmesinde önemlidir. Bu alanların yerleşmelerdeki yerlerinin planlanarak belirlenmesi trafik, gürültü, park alanı vb şehirsal sorunların önlenmesi açısından da önem arz eder. Sözü edilen sahalar, ilgili esnaf kuruluşlarını ve bunlara yönelik oluşturulan hizmet sektörü üyelerini de bünyelerinde barındırlar.

³ www.tmmobzmo.org.tr/yasa.html-14k

Toptancı hâllerinde sebze ve meyve ticaretine yön veren esnaf grupları, komisyoncu ve tüccarlardır. Komisyoncu; yaş sebze ve meyveyi üreticiden alıp yasal olan %8'lik bir komisyon oranıyla tüccarlara satan esnafdır. Tüccar ise; komisyoncudan mal alarak bunu ambalajlayıp gerek yurt içi gerekse de yurt dışına pazarlayan kişidir. Antalya Toptancı Hâlinde 144 komisyoncu 319 tüccar bulunmaktadır. Antalya dışından gelerek Antalya Toptancı Hâlinde faaliyet gösteren tüccar esnafının bir bölümü 15 Temmuz ile 1 Eylül tarihleri arasında yaş sebze ve meyvenin daha kolay temin edilebileceği Anadolu'daki yerel pazarlara giderler (Bunlar arasında Adana, Mersin, İzmir, Manisa, Muğla, Bursa, Tokat, Amasya, Afyon, Isparta gibi iller başta gelmektedir). Komisyoncular ise yılın her mevsiminde hâldeki faaliyetlerini sürdürürler. Antalya Toptancı Hâlinde yaz aylarında tüccar sayısının azalmasına rağmen ticari faaliyetler yoğun bir şekilde devam eder. Bunun sebebi ise Antalya Toptancı Hâline yılın bu döneminde Türkiye'nin pek çok yerleşme merkezinden yaş sebze-meyve gönderilmesidir. Bu dönemde Antalya yöresine gelen yerli ve yabancı turist sayısındaki artış da, yerel piyasalardaki talebi arttırmakta ve bu durum satışlar üzerine olumlu şekilde yansımaktadır. Eylül ayı ortalarından itibaren Anadolu'nun genelindeki yerel pazarlarda yerli ürünlerin ihtiyacı karşılayamaz duruma gelmesi, tüccar esnafını yine Antalya Hâline çekmekte ve tüm kış ayları boyunca sürecek bir ticaret aktivitesi başlamaktadır.

Türkiye'nin yaş sebze ve meyve ticaretinin % 60'ını Antalya Toptancı Hâli karşılar. Buradan Türkiye'nin pek çok iline yaş sebze ve meyve gönderilir. Özellikle Orta Anadolu, Marmara, Karadeniz ve Ege Bölgesi ile Antalya Bölümü'nün kış aylarındaki yaş sebze-meyve ihtiyacı Antalya Toptancı Hâlinde karşılanmaktadır. Antalya'dan yurdumuzun Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerine yaş sebze ve meyve ticareti kış aylarında zaman zaman olumsuz şartlarla karşılaşarak sekteye uğrar. Özellikle Aralık, Ocak ve Şubat aylarındaki soğuk hava şartları ve don olayı yaş sebze-meyvenin yolda donup bozulmasına neden olabildiğinden tüccarlar tarafından bu bölgelere yaş sebze ve meyve göndermek tereddütlerle karşılanmaktadır. Ancak bu bölgelerimizden özellikle Doğu Anadolu

Bölgesi, belirtilen tüm risklere rağmen ürün çeşitliliğinin fazla olmasından dolayı, Antalya Toptancı Hâliyle ticari aktivitelerini tamamen koparmaz. Bu dönemde de Doğu Anadolu Bölgesi'ne, Van ve Erzurum gibi büyük tüketim merkezleri başta olmak üzere, Antalya Toptancı Hâlinden yaş sebze-meyve gönderilmektedir. Güneydoğu Anadolu bölgesi ise kış aylarında, mesafenin daha yakın olmasından dolayı, çoğunlukla Mersin Toptancı Hâlini kullanır. İlkbahar ve yaz aylarına gelindiğinde ise Antalya Toptancı Hâlinden bu bölgelerimize gönderilen yaş sebze ve meyve miktarlarında da, iklim koşullarına bağlı olarak ulaşım imkanlarının iyileşmesinden dolayı, artış meydana gelir.

Antalya Toptancı Hâlinin Türkiye ölçeğinde bu kadar büyük bir pazara sahip olmasının bazı nedenleri vardır. Bunlar:

- 1- Antalya'nın içerisinde yer aldığı Akdeniz Bölgesi'nin özellikle Antalya Bölümü'nün yılın her döneminde yaş sebze ve meyve yetiştirilebilen doğal ve beşeri şartlara sahip olması,
- 2- Hâldeki fiziki altyapının yeterli ve kapasitesinin yüksek olması,
- 3- Türkiye'nin pek çok yöresinden özellikle yaz aylarında hâlde sebze-meyve gelmesi bununla ilişkili olarak yılın her döneminde ürün çeşitliliğinin fazla olması,
- 4- Yılın her mevsiminde ürün sunabilmesinden dolayı Türkiye'nin her bölgesinden tüccarların ve ihracatçıların bu toptancı hâlinde faaliyet göstermeleri,
- 5- Üreticinin getirmiş olduğu yaş sebze-meyvesini istediği anda bu hâlde pazarlayabiliyor olması.

Antalya Toptancı Hâli, sadece içerisinde yer aldığı coğrafi bölgenin değil, aynı zamanda geniş bir üretici alanının pazarını oluşturmaktadır. Yurdumuzda çok uzun zamandır yetiştirdiği tarım ürünleri ile tanınan illerimiz yanında, bugün için dikkatlerden kaçan bazı küçük illerin önemli tarım ürünleri de hem yurt içine hem de yurt dışına Antalya Hâlinden pazarlanmaktadır. Bunlara örnek vermek gerekirse Malatya'dan kayısı, Bursa'dan şeftali, Kütahya'dan mantar ve yeşil ot ürünleri; Anamur'dan

çilek; Konya'dan havuç; Manisa ve Alaşehir'den karpuz, üzüm; Isparta'dan kiraz; İzmir'den karpuz, kiraz; Adana'dan karpuz; Ankara'dan kavun; Afyon'dan kiraz; Nevşehir, Niğde ve Kırşehir'den patates; Eğirdir'den elma önemli ürünler arasında sayılabilir.

Antalya Toptancı Hâlinin yurt içine göndermiş olduğu ürün miktarları incelendiğinde, yılın özellikle ilkbahar ve yaz aylarında değerlerin maksimum seviyelere ulaştığı sonbahar ve kış aylarında ise minimum seviyelerde kaldığı dikkati çekmektedir. İlkbahar aylarında ürünün fazla olmasında Akdeniz Bölgesindeki sera ürünlerinin özellikle Nisan sonu Mayıs başında satışa sunulması ve iklimi uygun olan bölgelerimizde turfanda bahçe bitkilerin piyasaya sürülmesi etkili olmaktadır. Haziran ve Temmuz aylarındaki yüksek değerler ise yurdumuzun değişik bölgelerinden Antalya Hâline gönderilen sebze ve meyvelerin bu aylarda gelmesinden kaynaklanır. Ocak-Şubat ayları ile Eylül-Ekim ayları hâldeki yurtiçi satışların minimum seviyelere indiği ayları oluşturmaktadır. Bundaki esas sebep ise Ocak-Şubat aylarındaki nispeten ağır kış şartlarının seraları olumsuz etkilemesi, Eylül-Ekim aylarında ise bahçe üretimi sebzelerin bitmeye başladığı buna karşılık sera ürünlerinin de henüz piyasalara sunulmadığı döneme denk gelmesidir.

TABLO 2. Antalya Toptancı Hâlinin Türkiye'nin Diğer İllerine Çıkış Yapılan Sebze Miktarları (bin ton)

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Toplam
1998	15,3	15,5	23,1	37,6	61,0	25,3	52,7	19,7	13,6	19,5	37,0	37,8	358,1
1999	28,3	31,5	38,8	42,6	74,2	112,6	45,2	17,1	15,3	26,9	44,8	40,6	517,7
2000	26,9	24,4	35,0	50,3	79,2	111,0	55,4	24,7	19,7	23,6	38,8	39,2	528,2
2001	39,3	34,3	52,2	57,9	99,9	95,5	51,4	24,6	18,3	29,8	43,0	31,8	578,0
2002	27,0	26,7	35,5	52,1	113,4	116,4	54,2	26,0	21,5	34,6	52,5	37,3	597,4

Kaynak: Antalya Toptancı Hâl Müdürlüğü Verileri.

Antalya Toptancı Hâlinin satışları, Türkiye yaş sebze-meyve piyasasındaki fiyatlar üzerinde belirleyici olmaktadır. Sonbahar, kış ve ilkbahar mevsimlerinde hâldeki ürün arzının azalması, Türkiye genelinde yaş sebze-meyve fiyatlarında aşırı yükselmelere neden olabilmektedir. Buna

ilave olarak Antalya yöresindeki doğal olaylar da, özellikle kış mevsiminde Türkiye'deki fiyatlar üzerinde belirleyici olmaktadır. Yörede kış mevsiminde meydana gelebilen aşırı yağışlar, sel felaketleri ve zaman zaman karşılaşılan don olayları ürünün az yetişmesine sebep olmakta bu da fiyatların yükselmesi yönünde doğrudan etki yapmaktadır.

Antalya Bölümünün sebze-meyve yetiştiriciliği için uygun iklim koşullarına sahip olması yanında, aynı olumlu sözleri yörenin Türkiye geneline göre olan özel konumu için söyleyemeyiz. Antalya şehrinin hemen gerisinde yükselen Toros Dağları yerleşme ile olan kara ulaşımını zorlaştırmaktadır. Gerçi Antalya'nın son yıllarda turizm konusun da ki atılımlarına paralel olarak kara ulaşımında kullanılan yollar uluslararası standartlara kazandırılmış olsa da karayollarının Anadolu'nun iç kesimlerine yüksek eğim değerlerini tırmanarak ulaşıyor olması yaş sebze-meyve taşıyan karayolu taşıtlarını hem yaz hem de kış aylarında olumsuz şekilde etkilemektedir. Ulaşım konusunda ülkemizin en büyük eksiklerinden biri üç tarafının deniz ile çevrili olmasına rağmen bu ulaşım yöntemini yeterince kullanamamamızdır. Aslında Antalya gerek sahip olduğu coğrafi konum gerekse kıyı özelliklerinden ötürü, kolayca deniz ulaşımı kullanabilecek potansiyele sahiptir. Buna rağmen gerek bu potansiyelin farkına varılmaması gerekse bu alana yatırım yapılarak teşvik edilmemesi, kara ulaşımından daha ucuz ve daha yüksek kapasiteli bu ulaşım türünü kullanmamıza engel olmaktadır. Antalya Toptancı Hâlinde yurt içine gönderilen sebze-meyvelerin tamamında kara yolu kullanılmaktadır. Bu durum ise fiyatları arttırmaktadır. Hâlbuki Antalya'nın yurdumuzun iki büyük şehri (İzmir ve İstanbul) ile deniz bağlantısının olduğu ve bunlardan birinde de Türkiye'nin en büyük tüketici hâlinin bulunduğu düşünülürse ne kadar büyük bir kayıp olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bu nedenle Antalya Toptancı Hâli'nde, özellikle yurt içi mal çıkışlarında, uzun süre bozulmadan korunabilen sebze-meyvelerin taşınmasında deniz yolunun kullanılması, malların ulaşım maliyetlerinin düşmesi ve dolayısıyla hem üreticinin hem de tüketicinin maddi kazançlarının artması yönünde olumlu olacaktır.

Türkiye'nin yaş sebze ve meyve ihtiyacını büyük oranlarda karşılayan Antalya Toptancı Hâli, bağlı bulunduğu Antalya Büyükşehir Belediyesi'ne de büyük kazanç sağlamaktadır. Hâl yasası ile belirlenip, Hâl Rüsümü olarak tarif edilen ve hâlde satılan her malın faturasına %2 oranında tahakkuk ettirilen gelir kalemi ile yerel yönetim önemli bir maddi kaynak sağlamaktadır. Üreticinin hâlde sattığı her maldan yaklaşık %13 oranında kesinti yapılır. Bu oran içerisinde %8 komisyoncu payı, %2 hâl rüsümü, %2 stopaj vergisi ve %1'de Bağkur kesintisi yer almaktadır. Üretici ödediği vergilerden dolayı ürününün ancak %87'lik bölümüne sahip olabilmektedir.

Antalya Toptancı Hâlinin Türkiye yaş sebze-meyve ihracatına yapmış olduğu katkı ile önemi daha da artar. Hâlin yıllara göre değişmekle beraber ortalama 70 milyon dolar civarında ihracatı vardır. İhracatta Orta, Kuzey ve Doğu Avrupa ülkeleri ilk sıralarda bulunur. Bu ülkeler arasında Almanya birinci sırada gelirken Rusya Federasyonu ikinci sırada yer alır.

Türkiye'de yaş sebze-meyve üretiminin yalnızca % 5'i dış satıma konu olur. Aynı oran İspanya'da % 45, İsrail'de % 31'dir. Gıda maddeleri ihracatının bir birimini oluşturan yaş meyve-sebze kategorisinin, Türkiye geneline kapsayan ihracat değerleri incelendiğinde de Almanya ve Rusya Federasyonu'nun ilk sıralarda yer aldığı görülür. Almanya ile gıda maddeleri alanında bu kadar yoğun bir ticari aktivite olmasının nedenleri arasında bu ülkedeki Türk nüfusun etkisinin olduğu söylenebilir. Rusya'nın ikinci sırada yer almasında ise iki ülkenin birbirlerine göre olan özel konumları belirleyici olmuştur. Rusya Federasyonu ile Türkiye'nin coğrafi yakınlığı ve Rusya Federasyonu'nun Avrupa Birliği üyesi olmaması, bu ülkenin yaş sebze-meyve ithâlinde Türkiye'yi tercih etmesinin nedenleri arasındadır. Antalya Toptancı Hâlinden en fazla ürün ihraç edilen ülkeler arasında İngiltere ve Hollanda gibi Kuzey Avrupa ülkeleri de bulunur. Sahip oldukları iklim özelliklerinden dolayı yaş sebze-meyve ihtiyacında büyük oranda dışa bağımlı olan bu ülkeler, Antalya Hâlinin önemli pazar alanları arasındadır. Almanya, Hollanda ve İngiltere AB üyesi olmaları nedeniyle, yaş sebze-meyve ithâlinde daha çok AB üyesi Akdeniz Ülkelerini tercih ederler. Ancak yılın belli dönemlerinde Akdeniz ülkelerinin (İtalya, İspanya, Portekiz gibi)

talebi karşılayamaması, bu ülkelerde yetiştirilemeyen veya az yetiştirilen ürünlerin Türkiye'de bulunabilmesi (kiraz, kayısı, şeftali gibi) ve Türkiye'nin son yıllarda kaliteli, çeşitli ve maliyeti düşük ürün vermesi bu ülkelere yapılan ihracatın artmasında etkili olmaktadır.

Antalya Hâlinde çok çeşitli türlerde sebze-meyve ihraç edilir. Yukarıda belirtilen ülkelerden başka özellikle Sırbistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya, Slovakya, Yunanistan, Avusturya, Ukrayna, Belçika, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti gibi Orta, Kuzey ve Doğu Avrupa ülkeleri de büyük miktarlarda ve değişik türlerde sebze-meyve ihracatı yapılan ülkeler arasındadır. Buradan anlaşılacağı üzere 1990'lı yılların başlarından itibaren Doğu ve Merkezi Avrupa'da bağımsızlıklarını kazanan ülkelerle Antalya Hâli yoğun ticari faaliyetlerde bulunmaktadır. Buda Antalya Hâlinde ve Türkiye yaş sebze-meyve ihracatında 1990'lı yılların başlarından itibaren görülmeye başlanan hareketliliğin sebepleri arasında sayılabilir.

TABLO 3: Antalya Toptancı Hâlinde İhraç Edilen Sebze ve Meyve Toplam Değerleri ve İhraç Edildiği Ülkeler (ton)

Ülke	2000	2001	2002
Almanya	25928	37421	28853
Rusya Federasyonu	11445	28311	23779
Hollanda	4934	10770	16186
Romanya	4632	18762	16185
Avusturya	3601	4732	3817
Sırbistan	3578	7589	9863
Makedonya	3178	6666	7177
İngiltere	2965	1948	2429
Yunanistan	2216	12029	9831
Bosna-Hersek	1800	3513	3426
Fransa	1696	2802	4277
Slovenya	1547	2141	2329
Ukrayna	1362	136,6	33
Polonya	1165	2011	1093
Bulgaristan	1109	2357	2134
Hırvatistan	868	1394	1196
Arnavutluk	850,7	1151	2528
Belçika	699,5	1055	1182
İspanya	517,6	1513	2045
Macaristan	467,7	878,6	496,9
Mısır	388	240,2	
Danimarka	387	350,6	352,4

İsviçre	376,9	754,9	1547
İsveç	351	851,6	665,6
Slovakya	210	294,3	503
Norveç	182	131,5	213,7
İsrail	181	545,9	134,2
K.K.T.C	137,9	247,4	47,8
Amerika Birleşik Dev	116	11,6	35,6
Çek Cumhuriyeti	115	369,4	308,4
Suudi Arabistan	93,7	10	
Japonya	71		
Fas	61,5		
Mersin Serbest Böl.	53,9	16,6	237,8
İtalya	29,5	2412	4542
Azerbeycan-Nahçıvan	19,6	138,8	364,5
Yugoslavya Fed.Cum.	19	151	6382
Estonya	16,7	91,2	191,7
Kanada	6,9		
Finlandiya	2,8	3,2	
Antalya Serbest Böl.	1,8	2702	8,6
Moldavya		1222	1652
Letonya		776,1	1993
Tataristan		341	
Litvanya		72,3	119,5
Gürcistan		48,5	159,7
Kırgızistan		15,8	
Çin Hâlk Cumhuriyeti		9,7	
Dubai			810,7
Birleşik Arap Emirlikleri			76,5
Avustralya			43,6
Tunus			23,2
Şili			16,2
Toplam	77380,7	158987,8	159288,6

Kaynak: Antalya İhracatçılar Birliği Verileri.

Antalya Toptancı Hâlinden bazı ürünler de belli ülkelere büyük miktarlarda ihraç edilmektedir. Öyle ki belli ürünlerdeki ihracatın tamamı bir tek ülkeye yönelik gerçekleşebilmektedir. Bunlar arasında 2002 rakamlarıyla, ihraç edilen patatesin %100'ünün satıldığı Bulgaristan ile elmanın %100'ünün satıldığı Yunanistan yer alır. Antalya Hâlinden kimi sebze-meyvelerin büyük oranlarda ihracatı da yine bir tek ülkeye yönelik olabilmektedir. Örneğin ıspanağın %91'i, karnabaharın ve marulun %73'ü Yunanistan'a; sarımsağın %81'i, lahananın %62'si, eriğin %51'i, biberin

%44'ü Almanya'ya; bezelyenin %78'i, kayısının %51'i Hollanda'ya; incirin %80'i Dubai'ye; üzümün %50'si Rusya Federasyonu'na satılmaktadır.

Antalya Toptancı Hâlinde ihracatın daha da artmasının önünde bazı engeller bulunmaktadır. Bunlar arasında Avrupa'nın özellikle Akdeniz Havzası'nda bulunan önemli üretici ülkelerin varlığı ve AB gibi siyasi birliklerin kendi aralarında yapmış oldukları ticaret antlaşmalarına bağlı ortaya çıkan bürokratik engeller başta gelir. Antalya Hâlinin ve tüm Türkiye yaş sebze-meyve ihracatının karşısındaki en önemli rakipler Portekiz, İspanya ve İtalya'dır. Bu rakip olma özelliği ürünler bazında incelenecek olunursa, İspanya ve Portekiz'in domatesi, İtalya ve İspanya'nın narenciye ürünleri Türk mallarının alternatifi olarak Avrupa piyasasına sürülmektedir. Bu ülkelerde üretim maliyetlerinin düşük, kooperatifleşmenin tamamlanmış, ulaşım imkanlarının gelişmiş (havayolu taşımacılığı gibi) olmasının yanında hepsinin AB üyesi olmaları, Avrupa'nın büyük ithâlatçı ülkelere coğrafi olarak yakın bulunmaları, organik tarım tekniklerini uygulamaları ile Avrupa ülkelerinde Türk mallarına karşı yürütülen karalama kampanyaları ve Türk ürünlerine antipati ile yaklaşılması bahsedilen ülkelerin mallarına Avrupa piyasasında avantaj sağlamaktadır. Bunlardan başka AB üyesi ülkelerde bulunan büyük perakendeci şirketlerin 1999 yılında bir araya gelerek belirledikleri EUREPGAP standartları da Türk tarım ürünlerinin AB üyesi ülkelere pazarlanmasında bir başka engeli oluşturmaya başlamıştır.

Dünya tarım ve gıda ürünleri ticaretinin global kuralları, Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmasının ek anlaşmaları olan, Tarım Anlaşması, Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması (SPS - Sanitary and Phytosanitary Measures), Ticarete Teknik Engeller Anlaşması (TBT – Technical Barriers to Trade) ve Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS – Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) ile açıklanmaktadır. Sağlık ve bitki sağlığı Anlaşmasında “İnsan Yaşamı ve Sağlığının Korunması” amacıyla ortaya konulan kriterler, Gıda Güvenliği kavramını belirleyici unsur olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu unsur, HACCP (The Hazard Analysis Critical Control Point - Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Analizi) ve GAP (Good Agricultural Practices - İyi Tarım Teknikleri) gibi

uygulamalarının dayanağını oluşturmakta ve tarım ve gıda ürünleri ticaretine yön vermektedir⁴.

Gıda güvenliği ve kalitesi, dünya ticaretinin gündeminde söz konusu uygulamalar ile yerini alırken, perakendeciler de üretim-tüketim zinciri içindeki diğer hâlkaların satın aldıkları tarımsal ürünler için uyguladıkları stratejilerin benzerlerini izlemeye başlamışlardır. Günümüzde, sadece yaş meyve ve sebze sektörünü ilgilendiren bu perakendeci strateji ile üreticilerden kaliteli ürün talep edilmektedir⁵.

Bu strateji, Avrupalı 14 gıda perakendecisinin Kasım 1999'da biraraya gelerek oluşturduğu EUREPGAP Protokolü ile sonlanmış olup, Avrupa Perakendeci Üretici Çalışma Grubu (The EURO-Retailer Produce Working Group-EUREP) olarak adlandırılan bu perakendeci oluşum İyi Tarım Teknikleri (Good Agricultural Practices-GAP) olarak adlandırılan uygulamayı başlatmıştır⁶.

Ana amacı, tarımsal kimyasalların kullanımının azaltılması olan EUREPGAP protokolü, kayıt tutma, türler ve anaçlar, yetiştiricilik yapılan alanın tarihçesi ve idaresi, toprak ve yetiştirme yöntemi, gübre kullanımı, sulama, bitki koruma, hasat, hasat sonrası uygulamalar, atık ve kirlilik yönetimi, yeniden işleme ve yeniden kullanma, işçi sağlığı, güvenliği, hakları ve çevreyle ilgili konuları açıklığa kavuşturmakta ve minimum standartları açıklamaktadır⁷.

EUREPGAP, gıda güvenliği konusuyla ilgili olarak yaş meyve ve sebze sektörünün tüketici taleplerine cevap verecek şekilde nasıl çalışacağını söylemeye başlamış olup, EUREPGAP sertifikasyon sistemini de kurmuş durumda ve bugün dünyanın 32 ülkesinde yaklaşık 40 sertifikasyon kuruluşu tarafından sertifikalandırma işlemi yapmaktadır. Türkiye'de ise henüz

⁴ GÜNDÜZ,M.,2003, Avrupa Birliği'ndeki Yeni Perakendeci Oluşum Yakın Gelecekte Ülkemiz Yaş Meyve Ve Sebze Sektörü İhracatının Rekabet Gücünü Doğrudan Etkileyecek. www.igeme.org.tr

⁵ GÜNDÜZ,M.,2003, a.g.e. www.igeme.org.tr

⁶ www.eurep.org

⁷ AĞAR, İ. T, 2001, EUREPGAP Protokolü, V. Ulusal Kiraz-Vişne Grubu Kiraz Yetiştiriciliğimizin Geliştirilmesi, ve Modernleştirilmesi Toplantısı- Çanakkale

kontrolör yeteneğinde sertifikasyon kuruluşu bulunmamaktadır. Bu konudaki ilk çalışmalar bazı tarım üreticisi firmaların yurt dışındaki sertifikasyon kuruluşlarına başvurmaları ve onların gelerek Türkiye’de incelemelerde bulunmaları ile başlamıştır. Bu incelemelerde de Türkiye’de henüz hiçbir tarımsal üretici EUREPGAP sertifikası almaya hak kazanamamıştır (2003 yılı Haziran ayı itibariyle). Ancak Türkiye’de tarımsal üretim yapan iki şirket EUREPGAP amlemi kullanmaktadır. Bunlar EUREPGAP standartlık belgesine sahip olmamalarına rağmen, EUREPGAP organizasyonuna üyelik sistemi ile kayıt olmuş ve bu organizasyona destek vererek onların telkinleri doğrultusunda üretim yapmaya başlamış kuruluşlardır.

Antalya Toptancı Hâlinde ve paralelinde Türkiye’den AB üyesi ülkelere ihraç edilen ürünlerde karşılaşılan en büyük sorun, ürünlerde ortaya çıkan tarımsal ilaç kalıntılarıdır. Bunun nedeni üretimde tarımsal ilaçların yanlış kullanılmasıdır. Bu yanlış kullanımlar, 2002 yılı yeşil biberinde olduğu gibi, Türk yaş sebze-meyve ihracatını olumsuz etkilemekte ve potansiyelin çok altında kalmasına neden olmaktadır. Söz konusu olumsuz koşulları düzeltebilmek için ürünlerin ekiminden hasadına kadar geçen sürede faaliyetler kontrol edilmeli ve aşırı ilaçlama ile verimi artırıcı hormon kullanımından vazgeçilmelidir. Türk mallarının son birkaç yıldır edinmiş olduğu olumsuz imaj biran önce değiştirilmelidir. Bu konuda en büyük eksiklerden birincisi ürünlerin Antalya’dan çıkmadan kontrol edilememesidir. Sadece Antalya’da değil tüm Türkiye’de uluslararası kabulü olan bir analiz laboratuvarının bulunmayışı, ürünlerin ancak giriş yapacağı ülkelerde kontrol edilmesine sebep olmakta, buda önüne geçilemeyen maddi zararların doğmasına neden olabilmektedir.

EUREPGAP protokolü, bugün Avrupa’nın belli başlı süper ve hipermarket zincirleri tarafından kabul edilmekte ve istenmekte olup yakın gelecekte özellikle Avrupa Birliği ülkelerine ihraç edilecek tüm bahçe ürünlerinde uyulması gerekli bir ön koşul haline getirilecektir. Bu protokolün hızlı bir şekilde üreticiler ve ihracatçılar tarafından benimsenerek gerekli önlemlerin acilen alınması zorunludur.

Antalya Toptancı Hâlinde, ihracata konu olan malların yurt dışına gönderilmesinde büyük çoğunlukla kara ulaşımı kullanılmaktadır. İhracatın fazla olduğu ülkelerden Rusya Federasyonuna kısmen deniz yolu ile de sebze-meyve gönderilmektedir. Rusya'ya deniz yolu ile gönderilen ürünler öncelikle Trabzon'a kadar karayolu ile getirilmekte, buradan da denizyolu ile Rusya'ya gönderilmektedir. Deniz aşırı ülkelere gönderilen ürünlerde de bazen deniz yolu bazen de hava yolu ulaşımı kullanılır. Deniz yolu kullanımı için İzmir ve İstanbul limanlarına kadar kara yolu taşımacılığı, oradan itibaren de deniz taşımacılığı yapılmaktadır. Aslında yaş sebze-meyve taşımacılığında en ideal olan hava yolu ulaşımıdır. Çünkü bu tür gıda maddeleri taze olarak tüketildiğinden çok hızlı bir şekilde tüketim bölgelerine ulaştırılması gerekmektedir.

Antalya Toptancı Hâlinin en büyük dezavantajlarından biri, ürünlerin naklinde hava ulaşımının kullanılmıyor olmasıdır. Bu da hâlin yurt dışındaki rekabet gücünü düşmesine neden olmaktadır. Aslında Antalya Toptancı Hâlinde Hâl Müdürlüğü Binasının kuzeyinde kalan alan, hâlin yerleşme planında kargo uçaklarının iniş ve kalkışları için düzenlenmişti. Ancak bu şekilde nakliyenin yüksek maliyetli olması nedeniyle günümüzde bu saha sadece tüccar ardiyelerinin alan ihtiyaçları için kullanılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Antalya Toptancı Hâli Türkiye yaş-sebze ticaretinin %60'ını karşılar. Yurdumuzun en büyük üretici hâli olan Antalya Hâli, gerek ürün çeşitliliğinin fazla olması gerekse de yılın her mevsiminde yeterli miktarlarda ürün sağlayabiliyor olması nedeniyle Avrupa'nın da önde gelen üretici halleri arasına yer almaktadır.

Antalya Toptancı Hâlinin ve Türkiye'deki yaş meyve-sebze sektörünün; fiziki altyapısı ile üretim ve pazarlama koşullarından kaynaklanan sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlardan depolama, ambalaj, girdi kullanımı, etiketleme, organik tarım, yetiştiricilik sistemleri, pazarlama eksikliği ve üretici örgütlenmesindeki yetersizlikler öne çıkmaktadır. Bunları önlemek için Antalya Toptancı Hâlinde başlayarak;

- 1- Uluslararası kabulü olan bir analiz laboratuvarı kurulmalı,

- 2- Ürünleri uzun süreli saklayabilecek yüksek kapasiteli bir soğuk hava deposu inşa edilmeli,
- 3- Çiftçiler bilinçlendirilerek organik tarım yöntemlerinin kullanılması sağlanmalı,
- 4- Hâlde ulaşım konusunda yatırımlar yapılarak özellikle ihracatta havayolu taşımacılığına geçilmeli,
- 5- Türk mallarına karşı Avrupa pazarında olan antipati kırılmalı, bunun için de belli dönemlerde promosyonlu satışlar yapılmalı,
- 6- Yaş sebze-meyvenin üreticiden çıkarak, tüketiciye kadar ulaşmasında izlediği yol kısaltılmalı bunun içinde kooperatifleşme sağlanmalı,
- 7- İhracatçıların ülkeler arasındaki siyasi anlaşmazlıklardan etkilenmemesi için önceden güçlü yaptırımları olan ticari anlaşmalar yapılmalı,
- 8- Üretici birlikleri güçlendirilmeli ve üreticilere teşvik uygulanmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- AĞAR, İ. T, 2001, EUREPGAP Protokolü, V. Ulusal Kiraz-Vişne Grubu Kiraz Yetiştiriciliğimizin Geliştirilmesi, ve Modernleştirilmesi Toplantısı- Çanakkale
- GÜNDÜZ, M., 2003, Avrupa Birliği'ndeki Yeni Perakendeci Oluşum Yakın Gelecekte Ülkemiz Yaş Meyve Ve Sebze Sektörü İhracatının Rekabet Gücünü Doğrudan Etkileyecek. www.igeme.org.tr
- BEAUJEU GARNIER, J., DELOBEZ, A., 1983, Pazarlama Coğrafyası, (Çevirenler Erol TÜMERTEKİN, Alp TÜMERTEKİN) İstanbul Üniversitesi Yayını:3111, İşletme Fakültesi Yayını: 143, İşletme İktisadi Enstitüsü:61, İstanbul
- DOĞANAY, H., 1998, Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Çizgi Kitapevi, Konya

Antalya'da Sebze-Meyve Ticareti ve Antalya Toptancı Hâli'ne Coğrafi Bir Yaklaşım

KODAY, S., 2001, Bursa'da Meyvecilik, 29. Coğrafya Meslek Haftası
“Güney Marmara Bölümü: Mekansal Sorunlar ve Çözümler”
Sempozyumu (17-19 Mayıs 2001) Çanakkale.

www.eurep.org

www.igeme.org.tr

www.tmmobzmo.org.tr/yasa.html-14k